

Til:

Statsministerens kontor / SMK

Att.: Statsminister Jonas Gahr Støre

E-post: postmottak@smk.dep.no

Kultur- og likestillingsdepartementet / KUD

Att.: Statsråd Anette Trettebergstuen

E-post: postmottak@kud.dep.no

Asker, 30. mai 2022

Deres ref.: Sak 22/2455-3 hos KUD, og Sak 21/2374-5 hos SMK

REGJERINGENS BEKLAGELSE 20. APRIL 2022 • § 213 I STRAFFELOVEN 1902

21. april 2022 var det 50 år siden Stortinget opphevet § 213 i straffeloven 1902. I den forbindelse har regjeringen den 20. april 2022 beklaget at «*skeive ble kriminalisert og straffeforfulgt av norske myndigheter*» og at «*119 mennesker ble kriminalisert og straffet for kjærlighetslivet sitt*»:

- [Regjeringens pressemelding 20. april 2022](#)
- [Statsministerens tale samme dag med unnskyldning til skeive](#)
- [Ytring på nrk.no samme dag](#)

23. april 2022 ble følgende anmodning om innsyn sendt til Statsministerens kontor (SMK):

Viser til dette oppslaget på regjeringens nettsider:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-beklager/id2908870/>

Ref. følgende setning: Mellom 1902 og 1950 ble 119 menn i Norge dømt for å ha hatt seksuell omgang med en annen mann.

Spørsmål:

1. *Viser antallet 119 til samtlige personer som ble dømt for overtredelse av § 213 i perioden, eller er antallet 119 et utvalg av samtlige som ble dømt for overtredelse av denne paragrafen?*
2. *Har regjeringen foretatt noen gjennomgang eller undersøkelse av hver enkelt dom knyttet til de 119 mennene som beklagelsen viser til?*

SMK oversendte innsynsanmodningen til Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) for videre håndtering. Etter flere påminnelser ble det mottatt [svar fra KUD 27. mai 2022](#). Fra svaret:

I arbeidet med beklagelsen har departementet også sett på andre samfunnsområder. I tillegg til vår egen saksbehandling i forkant av beklagelsen, har departementet støttet seg på Norges fremste fagmiljø på feltet i betydelig grad. For nærmere undersøkelser og for å svare ut dine spørsmål, anbefaler vi å ta kontakt med Skeivt arkiv.

[Sitat fra brev fra KUD datert 27. mai 2022 med svar på innsynsanmodning](#)

Regjeringen svarer ikke på spørsmålene, men henviser til eksterne fagmiljøer for svar.

KILDENE NYANSERER

Da regjeringen etter flere uker, tross gjentatte påminnelser, fortsatt ikke hadde besvart spørsmålene, ble det gjort eget søk etter kilder som kan belyse historikken til § 213. Materialet gir et atskillig mer nyansert bilde av § 213 og de 119 dommene, enn regjeringens fremstilling i sin beklagelse.

SOVENDE PARAGRAF

Artikkelen [«Vekket sovende homo-paragraf»](#) fra 2008 har følgende innledning:

Paragraf 213 i Straffeloven av 1902 lød som følger:

«Finder der utugtig Omgjængelse Sted mellem Personer af Mandkjøn, straffes de, der heri gjør sig skyldige eller som medvirker dertil, med Fængsel indtil 1 Aar.

Med samme Straf ansees den, som har utugtig Omgjængelse med Dyr.

Paatale finder alene Sted, naar det paakræves af almene Hensyn».

Siden paragrafen har med passasjen om allmenne hensyn, var den i praksis en avskaffelse av det generelle forbudet mot homoseksualitet mellom menn.

Norge var således på en måte det første landet i Norden som avskaffet det generelle forbudet mot mannlig homoseksualitet. Loven ble kun brukt i helt spesielle tilfeller.

«Vekket sovende homo-paragraf», [HUBRO nr 2 / 2008](#) og [UIB nettside 23. oktober 2009](#)

Med denne forståelsen er det i år 120 år siden det generelle forbudet mot homofili ble opphevet.

ALMENE HENSYN

[Artikkelen «Historia om § 213»](#) viser til at paragrafen hadde tre ledd:

- Første ledd gjaldt omgang mellom menn
- Andre ledd gjaldt omgang mellom mennesker og dyr
- Tredje ledd ga premiss om at paragrafen bare skulle anvendes når allmenne hensyn tilsa det

Regjeringens beklagelse er uten referanser til at § 213 hadde et tredje ledd som forutsatte at påtale bare skulle finne sted når allmenne hensyn gjorde dette påkrevet. Almene hensyn innebar at handlingen var foretatt med mindreårige eller ble rammet andre straffebud. Vurderingen av hva som forstås med mindreårig forstås å ha vært forskjellig fra homofile forhold til heterofile forhold.

OT. PRP. NR. 41 (1954)

Spørsmålet om opphevelse av § 213 ble vurdert av Stortinget i 1954. I [Ot. prp. nr. 41 \(1954\)](#) refererer Justis- og politidepartementet Straffelovrådets innstilling:

Overtredelse av § 213 første ledd blir da også i praksis meget sjelden påtalt (med mindre handlingen er foretatt med mindreårige eller rammes av andre straffebud); dette er etter rådets mening utvilsomt årsaken til at den nåværende straffebestemmelsen ikke har vakt sterkere reaksjoner enn den har gjort.

[Straffelovrådets innstilling, referert i Ot. prp. nr. 41 \(1954\), side 13, venstre spalte](#)

ARTIKKEL 1968

Fra artikkelen «§ 213: Bør den avskaffes?» 1968:

Sett på denne bakgrunn er § 213, som fastslår at alle homoseksuelle handlinger mellom menn er straffbare, ikke bare en diskriminerende paragraf, men også et utmerket eksempel på en lov som i praksis ikke tjener sin hensikt. Den slår som bekjent bare ned på homoseksuelle forhold som rammes av andre bestemmelser i sedelighetsloven, idet «tiltale bare reises når allmenne hensyn tilsier det», og den skjelner også mellom mannlig og kvinnelig homoseksualitet. Den gjør korrupte menn av dem som skal håndheve den, idet de hverken tør praktisere den eller våger kvitte seg med den. Den bryter i verste fall ned respekten for lovverket i sin helhet.

[Sitat fra artikkelen «§ 213: Bør den avskaffes», side 2](#)

§ 213: ONDE ELLER NØDVENDIGHET

Det norske forbundet av 1948 utga i 1970 [«§ 213: onde eller nødvendighet»](#). Boken er en artikkelsamling med en rekke av samtidens ressurspersoner som forfattere. Fra forordet:

At påtale bare finner sted når almene hensyn krever det, betyr i praksis at paragrafen så å si aldri blir benyttet.

Boken er ment å være et innlegg i debatten om § 213 i den norske straffelov – en paragraf som holder oppe homoseksualitet som et sosialt problem, og som diskriminerer den mannlige homofile ene og alene av den grunn at han er «annerledes».

[§ 213: onde eller nødvendighet, fra forordet side 5 og 6](#)

Etter loven skal påtale av forholdet bare finne sted når det kreves av almene hensyn. Påtalemyndigheten har det derved i sin makt å la paragrafen sove. Det gjør den også – i praksis blir det aldri reist tiltale uten at det dreier seg om utnyttelsen av unge mennesker. Når det gjelder frivillige forbindelser mellom fullvoksne, står straffetruselen altså bare på papiret. Men den står der. Og den gruppe i vårt samfunn som har en seksualdrift som avviker fra det normale, føler den som en stempling og en trusel.

[Prof. dr. juris. Johs. Andenæs, Aftenposten 29. 4. 1970, gjengitt i «§ 213: onde eller nødvendighet](#)

INTERPELLASJON 1971

Stortingsrepresentant Arne Kielland hadde en interpellasjon i Stortinget 2. juni 1971, som var viktig i prosessen mot opphevelsen av § 213:

Egentlig er paragrafen en sovende bestemmelse, for rettspraksis likestiller homoseksuelle handlinger med heteroseksuelle. Vi har altså en liberal praksis fordi vi har en svært uliberal lovparagraf. Istedenfor å bruke det vidtgående straffebudet nøyer en seg i vårt land med å bruke de andre reglene i sedelighetskapitlet i straffeloven når det er behov. De omfatter seksuelle overgrep generelt.

Straffebestemmelser mot seksuelle overgrep eller forbrytelser må vi ha – og har vi – men de bør være generelt virkende. Dersom vi opphever § 213, blir de øvrige paragrafene i sedelighetskapitlet generelt virkende. Det er jo disse som blir brukt i dag ved overgrep av homo- eller heteroseksuell karakter. Hvorfor innføre en ny lovregel, når den nåværende rettspraksis, i det minste, fungerer bra?

[Fra Arne Kiellands interpellasjon 2. juni 1971, referat fra Stortingsforhandlingene fra side 2945](#)

OT. PRP. NR. 5 (1971 – 1972)

Ot. prp. nr. 5 (1971 – 1972) bekrefter at det problematiske var paragrafens diskriminerende funksjon i og med ordlyden i første ledd, som et straffebud som symbol for et moralsyn:

Paragraf 213 første ledd har i de senere år meget sjelden vært anvendt i praksis. Dersom straffebudet i det hele tatt har noen funksjon i dag, må det vesentlig være å stå som uttrykk for en moralsk avstandtaken fra homoseksualitet. Men det kan ikke være en oppgave for lovgiveren å sette eller opprettholde straff for alle handlinger som det i samfunnet er en moralsk reaksjon imot. Særlig betenkelig er det å opprettholde et straffebud som symbol for et moralsyn når opprettholdelsen kan skape ekstra vansker for en minoritet som på forhånd ofte vil ha store problemer.

[Ot. prp. nr. 5 \(1971 – 1972\), side 7, venstre spalte](#)

119 DOMMER

Regjeringen viser til 119 dommer mellom 1902 og 1950, og uttaler:

119 mennesker ble kriminalisert og straffet for kjærlighetslivet sitt. De måtte gjennom rettsaker, domfellelse og soning. De møtte offentlig skam og fordømmelse. Gjennom lovgivning, men også gjennom et nettverk av sanksjoner, ga vi som nasjon og samfunn klart uttrykk for at vi ikke aksepterte skeiv kjærlighet. Det ønsker regjeringen å beklage, sier statsminister Jonas Gahr Støre.

[Fra regjeringens pressemelding nr. 74/22, den 20. april 2022](#)

Derfor vil jeg i dag på vegne av den norske regjeringen si unnskyld. For at skeive personer ble kriminalisert og straffeforfulgt av norske myndigheter. Jeg sier unnskyld på vegne av det norske fellesskapet.

[Fra statsministerens tale med unnskyldning til skeive, 20. april 2022](#)

At norske myndigheter straffeforfulgte og dømte 119 mennesker for deres seksualitet og kjærlighetsliv, er i seg selv grunn god nok til å beklage.

119 mennesker ble dømt for sin kjærlighet, og enda flere møtte fordømmelse, i tiår etter tiår. Det skulle aldri ha skjedd.

[Statsministeren og Kultur- og likestillingsministeren i NRK Ytring, 20. april 2022](#)

Regjeringen har ikke besvart spørsmålene som er stilt i anmodningen om innsyn, men kildene gir grunn til å anta at de dommene som har vært gjenstand for undersøkelser av historikere, og som omtales i artiklene, er de samme dommene som regjeringen har beklaget:

Statistikken stadfestar biletet av ein paragraf som berre blei brukt i sjeldne og spesielle tilfelle: Mellom 1905 (då lova trådde i kraft) og 1950 blei totalt 119 personar dømd for brot på § 213.

[Sitat fra artikkelen «Historia om § 213», hvor det gis nærmere kildeanvisninger og lenker](#)

Artikkelen [«Historia om § 213»](#) har et eget avsnitt om «Bruken av paragrafen 1905 – 1950»:

- **1906:** Mann på 58 år dømt for seksuelle forhold til ein 16-åring og ein 27-åring. Mannen hevdet at begge tilfeller var frivillige. Retten var skeptisk og la vekt på at de to ofrene "ialfald, [til] en vis Grad lider af Aandssvaghed".

- **1916:** Mann som arbeidet som stuert hadde forført eller presset bysseguten (som var 16 ½ år) til seksuell omgang. I tillegg til § 213 ble stueren også dømt etter § 197 for utuktig omgang med person under 18 år "*der er under hans Myndighed eller Opsigt*".
- **Omgang med dyr:** Et lite mindretall av dommene gjaldt § 213 andre ledd, omgang med dyr.
- **I Oslo/Kristiania** var det i perioden 1905-1950 bare 16 dommer i § 213-saker. I ni av dommene ble voksne personer dømt for sex med gutter i alderen 16 til 18 år. I de resterende sju sakene var andre ting skjerpene, f.eks. at de seksuelle handlingene hadde skjedd i det offentlige rom eller at de tiltalte også var funnet skyldig i andre kriminelle handlinger (ofte at de også hadde hatt sex med gutter under 16 år).
- **Offentlig rom:** Det var mer uvanlig at to partnere ble dømt for å ha sex med hverandre, slik det ble gjort i en sak i Oslo i 1932. Grunnen til at tilsynelatende likeverdig og samtykkende forhold førte til at begge ble dømt, var at det hadde skjedd i det offentlige rom, nærmere bestemt på en benk på Grev Wedels plass, og var blitt oppdaget av forbigående.
- **1935-1938** var det 10 dommer og 37 domfelte etter § 213 i Bergen. Seks av disse dommene er knyttet til en stor etterforskning i Bergen, den såkalte "*store sedelighetssak*" i 1937 og 1938. I mange av sakene er det igjen et mønster at det blir dømt både for brudd på § 213 og for sex med mindreårige. 20 av mennene i sedelighetssaken ble bare dømt for brudd på § 213, men ifølge artikkelen var domstolene konsistente: Alle dommene skyldtes at voksne menn over 21 år hadde hatt sex med gutter i aldersgruppen 16 til 21 år.

Punktene er kopiert fra artikkelen [«Historia om § 213»](#) og redigert noe for å redusere tekstvolumet.

Artikkelen gir en rekke henvisninger videre til kilder for hvordan § 213 har vært anvendt i perioden 1902 – 1950. I kildematerialet inngår faghistoriske artikler, hovedoppgave og offentlige dokumenter.

Artikkelen påviser hvordan «*forførelse av ungdom*» under 16 år ble rammet av andre paragrafer enn § 213. Det betyr at § 213 har vært anvendt i saker med gutter over den seksuelle lavalderen, altså i tilfelle der heteroseksuelle forhold ville vært legale. Det betyr at lovgivningen på dette punktet hadde ulik behandling av heteroseksuelle og homoseksuelle forhold.

Det synes likevel klart at det siden 1902, da § 213 ble vedtatt, ikke ble etablert noen [rettspraksis](#) i Norge som gir grunnlag for å hevde at 119 mennesker «*ble dømt for sin kjærlighet*».

Paragrafens anvendelse var knyttet tredje ledd, og andre ledd for et mindretall av sakene.

En sak som viser at terskelen kunne være høy før § 213 ble anvendt, fant sted i Bergen i 1909. [Da ble en skipsmegler anklaget for seksuelle forhold til en 15-åring og en 18-åring](#). Saken ble etterforsket for brudd på § 213. Forholdet til 15-åringen ble ikke bevist.

På tross av sterke indikasjoner på at forholdet til 18-åringen hadde funnet sted, kom saken ikke til påtale fordi § 213 bare skulle benyttes når «*almene hensyn*» tilsa det. Informasjon om saken er hentet fra [«Homoskandalen i Bergen \(1909\)»](#).

Regjeringens fremstilling av de 119 dommene etter på § 213 i perioden 1902 – 1950, gir grunn til å anta at regjeringen har beklaget en lang rekke dommer i forhold og atferd som også i 2022 medfører straff og / eller brudd på etiske retningslinjer og normer i politikk og samfunnsnivå:

- **Misbruk av dyr:** Da § 213 i straffeloven 1902 ble avskaffet i 1972, ble også straffebestemmelsene mot seksuelt misbruk av dyr i paragrafens andre ledd opphevet.

[Stortinget vurderte i 1999 – 2000 at forbud igjen burde tas inn i loven](#), men da i dyrevelferdsloven fremfor straffeloven. [Dyrevelferdsloven § 14 c\) har i dag særskilt forbud mot å «ha seksuell omgang med eller foreta seksuelle handlinger med dyr».](#)

- **Sex på offentlig sted:** Dagens [straffelov § 298](#) har forbud mot seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke:

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd

- på offentlig sted, eller*
- i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket i det.*

- **Sex med unge personer over lavalder:** Selv om sex har funnet sted mellom personer som er over den seksuelle lavalder på 16 år, og med kompetanse til å samtykke, så har de senere årene vist at slike relasjoner likevel kan vurderes som sosialt uakseptabelt.

Dette er kan være tilfelle i forhold med stor ubalanse i makt og/eller alder, og den sterkere part har utnyttet denne ubalansen til grenseoverskridende atferd overfor den svakere part.

Det finnes flere eksempler de senere årene på at slike forhold har medført tap av sosial status og tillitsverv, selv om det ikke har funnet sted brudd på straffeloven.

FORNÆRMEDE

[Fornærmede](#) er person(er) som er blitt utsatt for en straffbar handling. [Straffeprosessloven § 3](#) definerer enhver skadelidt i en straffesak som fornærmet.

Rettsstater er ikke bare forpliktet til å gi rettigheter og rettssikkerhet til personer under etterforskning, mistenkt, siktet, tiltalt og eventuelt dømt, men også til fornærmede.

Dersom tidligere dommer skal oppheves, så forutsettes det normalt at dette følger av rettssystemets adgang til å anke og gjenopptagelse.

Det er uvanlig at regjeringen beklager og unnskylder 119 dommer etter norsk straffelov, begrunnet i en mangelfull, og kanskje feilaktig, fremstilling av den paragrafen de domfelte skal være dømt etter, slik kildene synes å dokumentere at har vært tilfelle i denne saken.

Det at beklagelsen og unnskyldningen til de dømte finner sted som en samlet en bloc tilsidesettelse av samtlige 119 dommer i perioden 1902 – 1950, uten at regjeringen kan redegjøre for de vurderingene som er gjort i hver enkelt av de 119 sakene, gir grunn til uro for at regjeringen har grepet inn i domstolenes virksomhet med politisk formål.

Det gir også grunn til uro for at regjeringen i disse 119 sakene ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til de fornærmedes rettssikkerhet og menneskerettigheter.

OPPSUMMERING

1. Regjeringens beklagelse 20. april 2022 gir en mangelfull fremstilling av § 213 i straffeloven 1902 ved at det unnlates å vise til paragrafens tredje ledd som premiss for påtale.
2. Regjeringen gir en upresis fremstilling av en generell straffeforfølgelse av homofile menn i Norge frem til avskaffelsen av § 213 i 1972.
3. Hvorfor avgrenset ikke regjeringen sin beklagelse til den diskriminerende ordlyden og konsekvensen av § 213 første ledd, men valgte også å beklage de 119 dommene?
4. Er det regjeringens vurdering at de 119 dommene i perioden 1902 – 1950 omfattet brudd på § 213 første ledd, uten at andre ledd og/eller tredje ledd var forutsetning for dommen?
5. Kan regjeringen avise eller bekrefte at kildene gir grunnlag for å hevde at de 119 dommene gjelder forhold som også i 2022 medfører lovbrudd, og/eller brudd på etiske retningslinjer og normer og som også i 2022 kan medføre personlig tap av tillitsverv, jobb og sosial posisjon?
6. Kan regjeringen avise eller bekrefte at det var én eller flere fornærmede i én eller flere av de 119 dommene som regjeringen har beklaget?
7. Forutsatt at regjeringen kan bekrefte at det var én eller flere fornærmede involvert i de 119 dommene som regjeringen har beklaget: Hvordan har regjeringen vurdert hensynet til de fornærmede i de 119 sakene i forbindelse med beslutningen om å beklage disse dommene?

Det presiseres at denne henvendelsen ikke medfører kritikk av at § 213 i straffeloven 1902 ble opphevet i 1972, og heller ikke at regjeringen beklager § 213 første ledd.

Dersom denne henvendelsen har en vinkling og presentasjon som ikke har grunnlag i kildene, så vil dette bli korrigert og beklaget så snart svar og korrektiv er mottatt.

Med vennlig hilsen
VERDIALLIANSEN

Jan Harsem
daglig leder / for styret

Verdialliansen er en medlemsorganisasjon for personer og organisasjoner. Formålet er å fremme og forsvare kristne verdier i samfunnet. Verdialliansen skal også fremme og forsvare kristen tro, identitet og verdigrunnlag som legitimt og beskyttet av menneskerettighetenes diskrimineringsvern.

VERDIALLIANSEN

[nettverk for menneskerettigheter og kristne verdier](#)

ORG.NR.: 913 714 547

POST: Postboks 23 • 1371 Asker • Norge

WEB: www.verdialliansen.no / **FACEBOOK:** <https://www.facebook.com/verdialliansen>

EPOST: post@verdialliansen.no / **TLF.:** 95 77 11 99